รูปแบบการสอนสตอรีไลน์เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้บริโภควัยเยาว์
Storyline Teaching Model to develop critical thinking for young consumers

พัชรินทร์ ศตพรไกรวัฒน์[1*] และสมจิต จันทร์ฉาย[2]

[1] *โรงเรียนบ้านหนองใยบัว อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี*
[2] *สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*
[*] *satapornkraiwat@gmail.com*

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิดการประยุกต์ใช้รูปแบบการสอนสตอรี่ไลน์เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้กับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาที่เป็นผู้บริโภควัยเยาว์ โดยนำเสนอกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์ และเสนอตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ เรื่อง ผู้บริโภคกับการเลือกซื้อสินค้าที่ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้บริโภควัยเยาว์

Abstract

This article presents an application of a storyline teaching model to promote learner's critical thinking in the primary education level. The article describes a process of critical thinking, the teaching model of storyline, development of a storyline lesson plan and an example of lesson plan using the teaching model of storyline on the title of consumer and how to choose the non-toxic and environment friendly consumer goods.

Keywords: storyline teaching model, critical thinking, young consumer

1. บทนำ

ผลของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะที่ผ่านมา ตั้งแต่แผนพัฒนา ฯ ฉบับแรก ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ. 2504 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งสิ้นสุดในปีพ.ศ. 2554 ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและบริการมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจนมีแนวโน้มที่จะเป็นศูนย์กลางในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมโลก นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชียช่วยเพิ่มกำลังซื้อในตลาดทำให้ตลาดมีการขยายตัวเป็นผลดีต่อการส่งออกของไทย แต่ในด้านลบของการพัฒนาพบว่าทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรง ก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำ การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ไม่คุ้มค่าและปริมาณของเสียที่เพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน สุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

ดังกล่าว การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 11 ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2559 จึงกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญข้อหนึ่งคือการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง การสร้างค่านิยมให้มีพฤติกรรมการผลิตและบริโภคที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานเพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมน่าอยู่ ปรับพฤติกรรมการบริโภคสู่สังคมคาร์บอนต่ำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ลดมลพิษ ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศและในแผนพัฒนาฉบับที่ 12 เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 – 2564 ก็กล่าวถึงเป้าหมายในการพัฒนาที่เน้นยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีแนวทางการพัฒนาคือส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

กระบวนการในการปรับพฤติกรรมการบริโภคให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น คือการพัฒนาเยาวชนไทยตั้งแต่ระดับประถมศึกษาให้ตระหนักถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจากพฤติกรรมการบริโภคที่ขาดข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้า ขาดหลักการในการตัดสินใจเลือกซื้อและการคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการตัดสินใจของผู้บริโภค กระบวนการที่ช่วยพัฒนาเยาวชนไทยให้สามารถตัดสินใจแสดงพฤติกรรมการบริโภคอย่างมีเหตุผล เพื่อสร้างสังคมน่าอยู่ ก็คือการพัฒนาเยาวชนไทยที่เป็นผู้บริโภครุ่นเยาว์ ให้สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งทิศนา แขมมณีและคณะ (2544: 149-150) มีความเห็นว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีลักษณะเป็นกระบวนการคิด มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกระดับ เนื่องจากกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ความคิดที่ผ่านการพิจารณาถึงข้อมูล หลักฐานและเหตุผลมาอย่างรอบคอบแล้ว ซึ่งความคิดที่ได้นี้จะสามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางในทุก ๆ สถานการณ์ เพราะการกระทำใด ๆ ก็ตามควรต้องผ่านการคิดที่รอบคอบก่อน การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นพื้นฐานของการคิดทั้งปวง ความคิดที่ผ่านการคิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ นำไปใช้แก้ปัญหา นำไปปฏิบัติ หรือนำไปศึกษาวิจัยต่อ นอกจากนี้ ชนาธิป พรกุล (2557: 5) ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถฝึกฝนได้ บุคคลที่ได้รับการฝึกบ่อยๆ ก็จะกลายเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือผู้ที่คิดจนเป็นนิสัย มีการทบทวนสิ่งที่คิดและขณะที่คิดจะปรับปรุงคุณภาพการคิดอยู่เสมอ จากการศึกษางานวิจัยพบว่ามีผู้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์ไปใช้ในการพัฒนาการคิด โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่สามารถนำไปตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อาทิ งานวิจัยของศิรเมศร์ ศิริศักดิ์ธนากุล (2556); สุภารัตน์ ทวีวงศ์ (2554) และ ศรัณย์พร ฉัตรรัตนา (2548) ในบทความนี้จึงมุ่งเสนอรายละเอียดของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์ และการประยุกต์ใช้รูปแบบการสอน สตอรีไลน์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับการสอนเนื้อหาในสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกซื้อ เลือกใช้สินค้าและบริการ โดยนำเสนอตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ เรื่อง ผู้บริโภคกับการเลือกซื้อสินค้าที่ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภคในระดับประถมศึกษา

2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking)

สภาแห่งชาติเพื่อความเป็นเลิศด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของสหรัฐอเมริกา (The U.S. National Council for Excellence in Critical Thinking) ได้ให้นิยามการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง กระบวนการทางสติปัญญาที่แสดงถึงทักษะในการสร้างความคิดรวบยอด การประยุกต์ใช้ความรู้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ตลอดจนการประเมินสารสนเทศที่รวบรวมได้ เกิดขึ้นจากการสังเกต ประสบการณ์ การสะท้อนคิด การให้เหตุผล หรือการสื่อสาร ซึ่งเป็นแนวทางนำไปสู่ความเชื่อและการกระทำ (Wikipedia, 2560)

2.1 กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีลักษณะเป็นกระบวนการคิด หมายถึง การคิดที่ใช้หลักการและเหตุผลมาประเมินข้อมูลสาระความรู้ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการลำดับข้อมูล การเปรียบเทียบความเหมือน ความแตกต่าง การจัดกลุ่ม จัดประเภท การแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น ระบุความโน้มเอียงในด้านใดด้านหนึ่ง บอกสาเหตุ ทำนายเหตุการณ์ ลงข้อสรุปทั่วไป ตีความหมายข้อมูล และสรุปสาระได้ (วัชรา เล่าเรียนดี, 2560 : 42)
นักการศึกษาที่กล่าวถึงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งขอนำมากล่าวไว้ มีดังนี้

Ennis (1985, อ้างในทิศนา แขมมณี และคณะ, 2544: 151) เสนอขั้นตอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

1) การระบุประเด็นปัญหา 2) การคิดวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง 3) การตั้งคำถาม 4) การพิจารณาความเชื่อถือของแหล่งข้อมูล 5) การตัดสินข้อมูล 6) การใช้เหตุผลเชิงนิรนัย 7) การใช้เหตุผลเชิงอุปนัย 8) การตัดสินคุณค่า 9) การให้ความหมาย คำนิยาม 10) การระบุข้อสันนิษฐาน 11) การตัดสินใจและ 12) การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534 อ้างใน ทิศนา แขมมณีและคณะ, 2544: 152-153) ได้นำเสนอการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณในขั้นพื้นฐาน ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นขั้นตอนตามลำดับ แต่ใช้เทคนิคให้ผู้เรียนได้ผ่านกิจกรรมที่สำคัญต่อไปนี้ทุกกิจกรรม คือ 1) สังเกต คือการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการรับรู้แบบปรนัยจนเกิดความเข้าใจ สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ จนสรุปเป็นหลักฐานข้อมูล 2) อธิบาย คือการให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในเชิงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยโดยใช้การแสดงเหตุผล ที่เป็นหลักการ กฎเกณฑ์ หรือหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ 3) รับฟัง คือการให้ผู้เรียนได้รับฟังข้อวิพากษ์ วิจารณ์จากผู้อื่นที่มีต่อความคิดของตนเพื่อปรับเปลี่ยนความคิดเดิมของตนไปตามเหตุผลหรือข้อมูล 4) เชื่อมโยงความสัมพันธ์ คือการให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของสิ่งต่าง ๆ ให้สรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน หากฎเกณฑ์การเชื่อมโยงในลักษณะอุปมา อุปไมย 5) วิจารณ์ คือ การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ หรือการกระทำแล้วจำแนกหาจุดเด่น-จุดด้อย ส่วนดี-ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ-ไม่สำคัญ ด้วยการยกเหตุผลหรือหลักการมาประกอบการวิจารณ์ 6) สรุป คือ การให้ผู้เรียนพิจารณาส่วนประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องแล้วสรุปให้ถูกต้องตรงตามหลักฐานข้อมูล

สรุป การพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้กับผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบตามลำดับขั้นตอนที่มีผู้เสนอไว้ หรือการสอดแทรกกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการรับรู้ การจดจำ การสร้างความเข้าใจ รวมถึงการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การประเมินค่า และการนำความรู้มาใช้เพื่อสร้างการรับรู้ใหม่หรือการแก้ปัญหา หากผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการคิดย่อย ๆ ดังกล่าวอย่างครบถ้วนทุกทักษะในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 จุดมุ่งหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ความคิดที่รอบคอบสมเหตุสมผล ผ่านการพิจารณาปัจจัยรอบด้านอย่างกว้างไกลลึกซึ้ง และผ่านการพิจารณากลั่นกรองไตร่ตรองทั้งทางด้านคุณ-โทษ และคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้นมาแล้ว (ทิศนา แขมมณี และคณะ, 2544: 153)

2.3 องค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีองค์ประกอบของการคิดที่สำคัญ 7 ประการ คือ (Paul, 1993 อ้างในทิศนา แขมมณี และคณะ, 2544: 58-59)

1) จุดมุ่งหมาย คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการคิด ได้แก่ การคิดเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาหรือคิดเพื่อหาความรู้

2) ประเด็นคำถาม คือ ปัญหาหรือคำถามที่ต้องการรู้ เป็นความสามารถระบุคำถามของปัญหาต่างๆ รวมทั้งระบุปัญหาสำคัญที่ต้องการแก้ไขหรือคำถามสำคัญที่ต้องการรู้คำตอบ

3) สารสนเทศ คือ ข้อมูล ข้อความรู้ต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาควรมีความกว้าง ลึก ชัดเจน และมีความถูกต้อง

4) ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือข้อมูลที่ได้มานั้นต้องมีความน่าเชื่อถือ ชัดเจน ถูกต้องและมีความเพียงพอต่อการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล

5) แนวคิดอย่างมีเหตุผล คือแนวคิดทั้งหลายที่อาจรวมถึง กฎ ทฤษฎี หลักการ ซึ่งจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผลและแนวคิดที่ได้มานั้นต้อมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการหาคำตอบ และต้องเป็นแนวคิดที่ถูกต้องด้วย

6) ข้อสันนิษฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล เพราะผู้คิดต้องมีความสนใจในการตั้งข้อสันนิษฐานให้มีความชัดเจน สามารถตัดสินใจเพื่อประโยชน์ในการหาข้อมูลมาใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล

7) การนำไปใช้และผลที่ตามมา เป็นองค์ประกอบสำคัญของการคิดอย่างมีเหตุผลซึ่งผู้คิดต้องคำนึงถึงผลกระทบต้องมีความคิดไกล มองถึงผลที่ตามมารวมกับการนำไปใช้ได้หรือไม่เพียงใด

ดังนั้น หากต้องการประเมินการคิดอย่างมีวิจารณญาณก็ควรพิจารณาว่าในกระบวนการคิดนั้นมีองค์ประกอบของการคิดที่สำคัญต่อไปนี้ครบถ้วนหรือไม่ เพียงใด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการคิด การระบุปัญหาที่ต้องการคำตอบ มีการใช้ข้อความรู้ ข้อเท็จจริง มาประกอบการพิจารณาเพียงใด มีทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่มีเหตุผลชัดเจน ตลอดจนมีข้อสันนิษฐาน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการหาข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สุดท้ายมีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาในการนำความคิดไปใช้เพียงใด

3. รูปแบบการสอนสตอรี่ไลน์ (Storyline Teaching Model)

รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ ได้รับการคิดค้นและพัฒนา โดยนักการศึกษาชาวสก็อตแลนด์ Steve Bell และ Sallie Harkness เมื่อปี 1965 และต่อมาเป็นที่นิยมแพร่หลายในประเทศยุโรปและอเมริกา (วลัย พานิช, 2547: 31) รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ เป็นรูปแบบการสอนที่ใช้การผูกเรื่องราวแบบละครในการนำเสนอสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เหมาะกับการสอนเนื้อหาที่มีลักษณะบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ ความเข้าใจและเจตคติของผู้เรียนในเรื่องที่เรียน รวมทั้งทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น (ทิศนา แขมมณี, 2552: 258)

3.1 หลักการของรูปแบบการสอนสตอรีไลน์

รูปแบบการสอนสตอรีไลน์มีหลักการที่สำคัญ (วลัย พานิช, 2547: 32) สรุปได้ดังนี้

1) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ (john Dewey) นักการศึกษาที่มีแนวคิดปรัชญาการศึกษาแนวพิพัฒนนิยม (Progressivism) ซึ่งเชื่อว่า เด็กต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำ การเรียนรู้ตามปรัชญานี้ผู้เรียนต้องได้รับประสบการณ์ตรงซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือกระทำ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2) เน้นการปฏิบัติและการเสริมแรง การเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนสตอรีไลน์ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นฝ่ายรุก (active learning) กล่าวคือ ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อสร้างความรู้และใช้ความรู้ในการตัดสินใจและการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะช่วยพัฒนาทางด้านสติปัญญาและทัศนคติแก่ผู้เรียนทำให้ผู้เรียนรู้สึกพึงพอใจ และเห็นคุณค่าของผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น อันเป็นแรงเสริมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ต่อไป

3) เน้นการสอนที่เป็นการบูรณาการ โดยจัดเนื้อหาหลักสูตรแบบบูรณาการที่เรียกว่าสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเชื่อมโยงสาระความรู้จากวิชาต่าง ๆ เช่น สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ สิ่งแวดล้อม และภาษา ให้อยู่ภายใต้หัวข้อเรื่อง (Theme) เดียวกัน ซึ่งช่วยให้สิ่งที่เรียนมีความหมายมากขึ้น

4) เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ โดยจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมซึ่งมีความหลากหลายของรูปแบบตามความถนัดของผู้เรียนและมีความยากง่ายเหมาะสมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนทุกคนสามารถแสดงความสามารถตามศักยภาพของตน

5) เน้นการเรียนรู้ร่วมกันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางสังคมโดยจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่การทำงานคนเดียว ทำงานเป็นคู่ ทำงานเป็นกลุ่มย่อย หรือทำงานเป็นกลุ่มใหญ่พร้อมกันทั้งชั้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมตามหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ

6) เน้นการตั้งคำถาม การตั้งคำถามหลักของผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ตามรูปแบบสตอรีไลน์ เพราะคำถามจะเป็นตัวนำไปสู่กิจกรรมที่หลากลาย เป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินเรื่องให้ต่อเนื่องกันเป็นลำดับภายในหัวข้อเรื่องเดียวกัน และการค้นพบคำตอบที่สร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

3.2 องค์ประกอบของรูปแบบการสอนสตอรีไลน์

สตอรีไลน์ หรือเส้นทางเดินเรื่องเป็นการดำเนินเรื่องหรือผูกเรื่องที่มีความต่อเนื่อง โดยใช้คำถามหลัก (key questions) เป็นตัวเชื่อมโยงหรือเดินเรื่องในแต่ละองก์หรือตอน (episode) ให้สัมพันธ์กัน โดยอาศัยองค์ประกอบในการสร้างเรื่อง ได้แก่ ฉากหรือสถานที่ ตัวละคร การดำเนินชีวิต และเหตุการณ์สำคัญหรือปัญหาที่ต้องแก้ไข องค์ประกอบของรูปแบบการสอนสตอรีไลน์จึงใช้เส้นทางเดินเรื่องในการนำเสนอสิ่งเร้าที่เป็นองค์ประกอบของเรื่องให้แก่ผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง หลักฐาน หลักการ แนวคิด เพื่อนำไปใช้ในการตั้งข้อสันนิษฐานสำหรับเป็นแนวทางในการค้นพบคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจอย่างรอบคอบ ในการสร้างเส้นทางเดินเรื่องจึงต้องระบุรายละเอียดขององค์ประกอบของเรื่อง ดังนี้ (วลัย พานิช, 2547: 42-43)

1) การจัดฉาก (setting the scene) เป็นการระบุเวลา สถานที่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ
2) มีตัวละคร (character) ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับฉาก
3) การดำเนินชีวิต (way of life) เป็นการดำเนินชีวิตหรือเรื่องราวของตัวละคร
4) เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น หรือปัญหาที่ต้องแก้ไข (events, incidents or real problems to be solved) เพื่อหาข้อสรุปหรือคำตอบของปัญหา

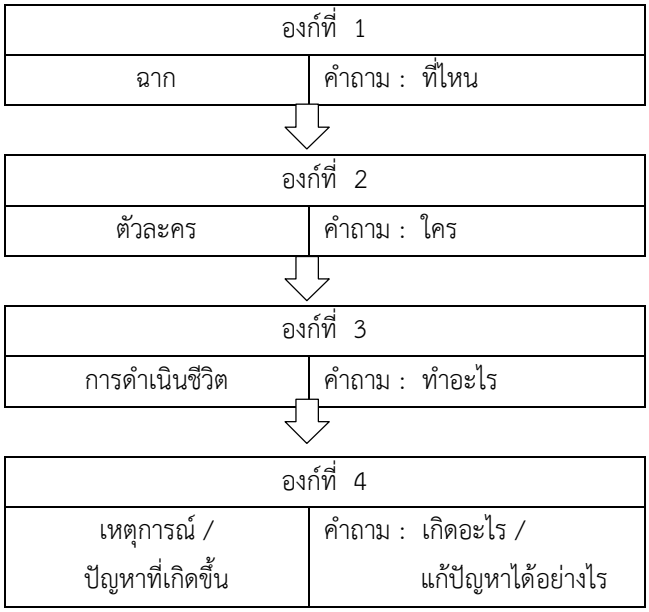

แผนภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบและเส้นทางเดินเรื่อง (topic line)

ที่มา: ดัดแปลงจากวลัย พานิช, 2547: 35

3.3 กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบการสอนสตอรีไลน์

จากการศึกษารูปแบบการสอนสตอรีไลน์ ผู้เขียนขอนำเสนอขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบสตอรีไลน์ โดยในแต่ละองก์หรือตอน (episode) จะมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนพื้นฐานของการสอน คือ ขั้นนำ ขั้นเรียนรู้ ขั้นสรุป และขั้นนำเสนอผลงานและประเมินผล ในแต่ละขั้นมีจุดประสงค์การเรียนรู้และการใช้ทักษะการคิดที่ส่งเสริมและพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

ขั้นนำ มีจุดประสงค์เพื่อจุดประกายความสนใจในการเรียนรู้ โดยครูทบทวนความรู้และประสบการณ์เดิมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคำถามสำคัญ และตั้งคำถามสำคัญเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้

ขั้นเรียนรู้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการแสวงหาความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อมูล ตลอดจนแนวคิดหรือหลักการที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ จัดกลุ่มและสรุปข้อมูลโดยวิธีอุปนัยที่จะนำไปใช้ในการตอบข้อสันนิษฐานของคำถามสำคัญ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ข้อเท็จจริงที่แสวงหามาได้จนเป็นที่พอใจของกลุ่ม

ขั้นสรุป มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความรู้ หรือนำเสนอคำตอบของคำถามสำคัญหรือปัญหาที่กำหนด โดยกระบวนการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบทั้งข้อดี ข้อเสียและผลกระทบต่าง ๆ ผ่านการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์ วิจารณ์ ของสมาชิกในกลุ่มจนได้ผลงานหรือข้อสรุปซึ่งเป็นที่พอใจของกลุ่ม

ขั้นนำเสนอผลงานและประเมินผล มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงาน ซึ่งเป็นผลของการตัดสินใจเลือกหรือการแสดงพฤติกรรมของผู้บริโภคในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นคำถามสำคัญในตอนนั้น และรับฟังความคิดเห็นที่เป็นการประเมินผลงานจากสมาชิกนอกกลุ่ม สำหรับใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงผลงานหรือชิ้นงานของกลุ่มให้ดีขึ้น

4. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์

บทความนี้ได้นำรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์โดย วลัย พานิช (2547: 43) ซึ่งมีองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ 7 องค์ประกอบมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

การผูกเรื่องหรือการดำเนินการ	คำถามหลัก	กิจกรรมการเรียนรู้	ลักษณะการจัดชั้นเรียน	สื่อ / แหล่งเรียนรู้	ผลงาน	การประเมินผล

แผนภาพที่ 2 รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์

ที่มา: วลัย พานิช, 2547: 43

ช่องที่ 1 การผูกเรื่องหรือการดำเนินเรื่อง (storyline topic) เป็นขั้นตอนหรือลำดับหัวเรื่องของเรื่องที่จะเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอนหรือเป็นข้อและจะเป็นตัวกำหนดฉาก (episode) ซึ่งจะมีอย่างน้อย 4 ฉาก

ช่องที่ 2 คำถามหลัก (key questions) เป็นคำถามหลักหรือคำถามสำคัญซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องการค้นหาคำตอบ

ช่องที่ 3 กิจกรรม (activities) เป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การค้นพบคำตอบของคำถามหลักหรือคำถามสำคัญ

ช่องที่ 4 ลักษณะการจัดการชั้นเรียน (class organization) เป็นการระบุข้อมูลเกี่ยวกับกับการแบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อทำกิจกรรมในช่องที่ 3 ทั้งนี้ขึ้นกับลักษณะของงานที่ทำ การจัดกลุ่มมีหลายรูปแบบ เช่น การทำงานคนเดียว การทำงานเป็นคู่ การทำงานเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4–6 คน หรือทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียน

ช่องที่ 5 สื่อการการสอน / แหล่งเรียนรู้ (resources) เป็นการระบุสื่อ วัสดุ อุปกรณ์หรือแหล่งเรียนรู้ที่จะใช้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

ช่องที่ 6 ผลงานของนักเรียน (outcomes) เป็นการระบุผลงาน ชิ้นงานของผู้เรียนซึ่งเกิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นประโยชน์ต่อการวัดและประเมินผล

ช่องที่ 7 การประเมินผล (evaluation) เป็นการระบุแนวทางในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับช่องที่ 6

5. แผนการจัดการเรียนรู้สตอรีไลน์ เรื่อง ผู้บริโภคกับการเลือกซื้อสินค้าที่ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การผูกเรื่องหรือการดำเนินการ	คำถามหลัก	กิจกรรม	ลักษณะการจัดชั้นเรียน	สื่อ / แหล่งเรียนรู้	ผลงาน	การประเมินผล
1. แหล่งผลิตและแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน เช่น สวนผัก สวนผลไม้ ตลาดสด ซุปเปอร์มาร์เก็ต ร้านค้าปลีก ห้างสรรพ-สินค้า	- สภาพของแหล่งผลิต/ แหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชนเป็นอย่างไร - นักเรียนซื้อสินค้าประเภทใดจากแหล่งผลิต/ แหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน	- นักเรียนเข้ากลุ่มย่อยตามลักษณะของแหล่งผลิต แหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน - รวบรวมข้อมูลสภาพของแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน - รวบรวมรายการสินค้าที่ผลิตและจำหน่ายจากแหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าในชุมชน	แบ่งกลุ่มย่อยประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 4-6 คน	- กระดาษโปสเตอร์สีต่างๆ - กล้องถ่ายภาพ	นำเสนอสภาพและรายการสินค้าจากแหล่งผลิตและแหล่งจำหน่ายสินค้าในชุมชน	ตรวจผลงานและสังเกตทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การผูกเรื่องหรือการดำเนินการ	คำถามหลัก	กิจกรรม	ลักษณะการจัดชั้นเรียน	สื่อ / แหล่งเรียนรู้	ผลงาน	การประเมินผล
2. - ผู้ผลิต/ผู้จำหน่ายสินค้า - ผู้ซื้อ/ผู้บริโภค	- ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าในชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างไร - เทคนิควิธีการส่งเสริมการขายของผู้ผลิตผู้จำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท เป็นอย่างไร	- นักเรียนสำรวจสินค้าบางประเภทในชุมชนที่สนใจและหาข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายสินค้าของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายสินค้าประเภทนั้นในชุมชน - ศึกษาเทคนิควิธีการที่ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายส่งเสริมการขายของสินค้านั้น	แบ่งกลุ่มย่อยประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 4-6 คน	- แหล่งผลิตและจำหน่ายสินค้าในชุมชน - เครื่องมือในการสำรวจเช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ - ตัวอย่างสินค้า - บรรจุภัณฑ์ - ฉลากสินค้า - สื่อโฆษณา	- รายงานกระบวนการผลิต การจำหน่ายและเทคนิคการส่งเสริมการขายสินค้า - การนำเสนอผลงาน	ตรวจผลงานและสังเกตทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
3. วิถีชีวิต	- นักเรียนมีวิธีการเลือกซื้อสินค้าที่ต้องการในชีวิตประจำวันอย่างไร - นักเรียนมีหลักการในการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวันอย่างไร	- นักเรียนรวบรวมวิธีการหลักการที่ใช้ในการเลือกซื้อสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน - นักเรียนเขียนบันทึกแสดงค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของตนเอง และวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายว่ามีสัดส่วนของการใช้จ่ายในเรื่องใด เป็นอย่างไร	แบ่งกลุ่มย่อยประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 4-6 คน	- ห้องสมุด -แหล่งข้อมูลออนไลน์ - ตัวอย่างสินค้า - บรรจุภัณฑ์ - ฉลากสินค้า - สื่อโฆษณา - แบบบันทึกการใช้จ่ายประจำวัน	- รายงานการเลือกซื้อสินค้า - รายงานการใช้จ่ายเงินในชีวิตประจำวัน - การนำเสนอผลงาน	ตรวจผลงานและสังเกตทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
4. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	- ปัญหาที่พบเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า เช่น การใช้สารฟอกสี การใช้ยาฆ่าแมลง การใช้สารฟอร์มาลีนในพืช ผัก	- สำรวจตลาด ศึกษาปัญหาที่พบจริงในชุมชน - ศึกษาปัญหาจากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบปัญหาในชุมชน - เชิญวิทยากรจากท้องถิ่นมาให้ความรู้ - จัดกลุ่มย่อยอภิปรายและเสนอแนวทางในการ	- แบ่งกลุ่มย่อยประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มละ 4-6 คน - สมาชิกในกลุ่มจับคู่ศึกษาปัญหาในชุมชน คู่ละ 1 ปัญหา	- แบบสำรวจปัญหา - วัสดุในการจัดนิทรรศการ - แหล่งผลิตและแหล่งจำหน่ายสินค้าใน	การแสดงนิทรรศการเรื่อง “ผู้บริโภคกับการเลือกซื้อสินค้าที่ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”	ตรวจผลงานและสังเกตทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ, และทักษะที่สำคัญอื่น ๆ:

การผูกเรื่องหรือการดำเนินการ	คำถามหลัก	กิจกรรม	ลักษณะการจัดชั้นเรียน	สื่อ / แหล่งเรียนรู้	ผลงาน	การประเมินผล
	ผลไม้ และเนื้อสัตว์ มีผลกระทบอย่างไรต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม นักเรียนจะแก้ปัญหาเหล่านี้อย่างไร	แก้ปัญหา - นำเสนอผลงานการศึกษาสำรวจในรูปของนิทรรศการ	- ให้ นร.ทั้งชั้นร่วมกันจัดนิทรรศการ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกตามศักยภาพอย่างทั่วถึง	ชุมชน - ตัวอย่างสินค้าที่มีปัญหา		ทักษะการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ, ทักษะการสื่อสาร,ทักษะการใช้สารสนเทศ เป็นต้น

6. บทสรุป

รูปแบบการสอนสตอรีไลน์เป็นการสอนที่ใช้การผูกเรื่องราวแบบละครในการนำเสนอสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ รูปแบบการสอนนี้เหมาะกับการสอนเนื้อหาที่มีลักษณะบูรณาการ วัตถุประสงค์ของรูปแบบการสอนสตอรีไลน์เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ ความเข้าใจและเจตคติ รวมถึงทักษะการคิด และทักษะอื่น ๆ บทความนี้ได้นำเสนอการสอดแทรกเทคนิคการพัฒนาทักษะการคิดที่ส่งเสริมการคิดแบบวิจารณญาณเข้าไปในขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสตอรีไลน์ เพื่อนำรูปแบบการสอนนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นผู้บริโภควัยเยาว์ให้สามารถตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และนำเสนอตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนสตอรีไลน์ เรื่อง ผู้บริโภคกับการเลือกซื้อสินค้าที่ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

7. เอกสารอ้างอิง

ชนาธิป พรกุล. (2557). **การสอนกระบวนการคิด: ทฤษฎีและการนำไปใช้.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี . (2552). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณีและคณะ. (2544). **วิทยาการด้านการคิด.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.).

วัชรา เล่าเรียนดี, ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิณ ศิริสัมพันธ์. (2560). **กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา.** นครปฐม: เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

วลัย พานิช. (2547). **การสอนด้วยวิธี Storyline**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรัณย์พร ฉัตรรัตนา. (2548). **การนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมเมืองโดยวิธีสตอรี่ไลน์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิรเมศร์ ศิริศักดิ์ธนากุล. (2556). **ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคที่ยั่งยืนของนักเรียนมัธยมศึกษา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภารัตน์ ทวีวงศ์. (2554). **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ระะบบนิเวศที่เรียนโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์กับการเรียนตามคู่มือ.** วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 24 (1), 69 – 79.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). **สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12.** ค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2560 จาก http://www.nesdb.go.th/download/plan12.pdf.

Lai, E.R. (2011). **Critical Thinking: A literature Review**. Retrived 10 june, 2017 form http://www.pearsonassessments.com/.

Wikipedia. Critical thinking**.** ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2560 จาก **https://en.wikipedia.org/wiki/Critical_thinking**